

28.6.1994

1. ΕΡΩΤΗΣΗ

Εσείς που πιστεύετε ότι οφείλεται το δυσμενές αποτέλεσμα που πήρε το ΠΑΣΟΚ στις ευρωεκλογές;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η ελληνική κοινωνία βρίσκεται σήμερα αντιμέτωπη με έντονα προβλήματα προσαρμογής στις διεθνείς οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις. Ο κρατικός μηχανισμός είναι αναποτελεσματικός. Οι νέες ευκαιρίες που δημιουργήθηκαν με την αλλαγή του διεθνούς πλαισίου δεν οδηγούν σε συγκεκριμένα αποτελέσματα. Οι λύσεις απαιτούν καιρό. Αλλά μέχρι τότε, χρειάζεται να εξηγήσουμε, να πείσουμε, να κινητοποιήσουμε γι' αυτό που πρέπει ν' αλλάξει.

Η αδυναμία μας να παρεμβαίνουμε αποφασιστικά και δυναμικά στις εξελίξεις είναι αιτία του αποτελέσματος. Η αδυναμία μας να κατακτήσουμε μια κυρίαρχη πολιτική και ιδεολογική παρουσία του ΠΑ.ΣΟ.Κ., μια παρουσία που θα είναι ικανή να εμπνεύσει τους πολίτες, την κοινωνία και τον ελληνισμό. Αλλά και να αναθερμάνει τις ελπίδες των πολιτών που μας στήριξαν στις εκλογές του Οκτώβρη γιατί έβλεπαν ότι "χάναμε σε όλα τα μέτωπα έδαφος".

2. ΕΡΩΤΗΣΗ

Πιστεύετε ότι το κλίμα που έχει δημιουργηθεί εις βάρος του κόμματός σας, είναι αναστρέψιμο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Βεβαίως. Η αναστροφή του δυσμενούς κλίματος εξαρτάται όμως από την δική μας συμπεριφορά και πρακτική. Γιαυτό είναι ανάγκη να αναπτυχθεί μια νέα δυναμική. Αλλά και να δώσουμε ένα νέο όραμα.

Αυτά όλα σημαίνουν ότι πρέπει να αντισταθούμε στις σειρήνες του παλαιοκομματισμού, που επιζητεί πρόσκαιρες λύσεις και εμμένει στις πελατειακές πρακτικές. Να μη διολισθήσουμε σε λαϊκισμούς που θα μας οδηγήσουν σε μεγαλύτερα ακόμη αδιέξοδα στην οικονομία. Να μην αναπαράγουμε πολιτικές πρακτικές νομής της εξουσίας αλλά να γίνουμε διαμορφωτές της κοινωνίας. Γιατί οι ανάγκες και οι απαιτήσεις των καιρών απαιτούν μιά άλλη πολιτική συμπεριφορά.

Το αποτέλεσμα των ευρωεκλογών είναι μια πρώτη προειδοποίηση. Οι πολίτες μας έβγαλαν "κίτρινη κάρτα".

3. ΕΡΩΤΗΣΗ

Υποστηρίζεται ότι η πολιτική ζωή της χώρας εισέρχεται στον κύκλο μιάς νέας μεταπολίτευσης. Η δική σας γνώμη ποιά είναι;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Πράγματι βρισκόμαστε ήδη στην τροχιά μιάς νέας μεταπολίτευσης. Τα κύρια θέματα μετά το 1974 ήταν η αποκατάσταση της δημοκρατικής λειτουργίας της πολιτείας, η εξασφάλιση της συμμετοχής όλων των πολιτικών παρατάξεων στις πολιτικές διεργασίες, η ένταξη ενός μεγάλου τμήματος του πληθυσμού, που μέχρι τότε ήταν περιθωριοποιημένο, στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου. Όλα αυτά λίγο ως πολύ έγιναν. Έχουμε μια πολιτεία που ακολουθεί τους βασικούς κανόνες των ανεπτυγμένων δημοκρατιών. Υπάρχουν όμως πολλά άλλα να γίνουν. Τα προβλήματα οργάνωσης της οικονομίας και της κοινωνίας είναι στο προσκήνιο. Πρέπει να παρακολουθήσουμε τις εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση και να γίνουμε διεθνώς ανταγωνιστικοί. Η ανάπτυξη, η κοινωνική δικαιοσύνη, η ανταγωνιστικότητα, είναι οι έννοιες που χαρακτηρίζουν τα θέματά μας σήμερα. Γι' αυτό και λέμε ότι έχει αρχίσει ένας νέος κύκλος.

4. ΕΡΩΤΗΣΗ

Αυτό τί σημαίνει για τα κόμματα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σημαίνει ότι οργάνωση, ιδεολογία, προγράμματα, πολιτικός λόγος, τρόποι δράσης, πρέπει να αλλάξουν. Θα φέρω ένα παράδειγμα. Όταν το ραδιόφωνο και η τηλεόραση μεταφέρουν τα πολιτικά μηνύματα αμέσως και υπάρχει σχολιασμός, συζήτηση και

δημόσια αντιπαράθεση, χρειάζεται άλλος τρόπος οργάνωσης και προσέγγισης των οπαδών απο εκείνο που ίσχυε πριν είκοσι χρόνια. Τα πιο ζωντανά τμήματα του πληθυσμού δεν μπορούν να παρακολουθήσουν πια τυποποιημένες διαδικασίες πληροφόρησης για γεγονότα που ήδη ξέρουν. Ένα κόμμα που εμμένει σε κομματικές οργανώσεις βάσης για "να περάσει γραμμή" στα στελέχη του μετά απο εβδομάδες και μήνες, θα χάσει τα τμήματα αυτά, θα συρρικνωθεί. Όταν η σταθεροποίηση είναι το κύριο οικονομικό πρόβλημα, οι παλαιού τύπου προσεγγίσεις: "θα φροντίσουμε τον εργάτη" ή "θα φροντίσουμε τον αγρότη" είναι ξεπερασμένες. Ο εργάτης χρειάζεται πληροφόρηση για την εισοδηματική πολιτική και της πολιτική απασχόλησης. Ο αγρότης για τις τιμές των αγροτικών προϊόντων και τις αναδιαρθρώσεις καλλιεργειών για να κρίνει.

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ., για να γίνει ο πρωταγωνιστής της κοινωνικής αναμόρφωσης, πρέπει να προχωρήσει σε μεγάλες τομές, να μετεξελιχθεί σε ένα σοσιαλιστικό κόμμα που έχει τις ρίζες του στο 1974, αλλά η φυσιογνωμία του καθορίζεται απο το 2000. Τότε, θα μπορέσει να κερδίσει το στοίχημα της νέας εποχής.

5. ΕΡΩΤΗΣΗ

Είπατε "σοσιαλιστικό κόμμα". Δεν είναι ο σοσιαλισμός υπο τις συνθήκες αυτές ξεπερασμένος;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Όχι καθόλου. Τα κεντρικά προβλήματα οργάνωσης της κοινωνίας παραμένουν τα ίδια: Ελευθερία του πολίτη, κοινωνική δικαιοσύνη, έλεγχος εξουσιών, περιορισμός της αλλοτρίωσης του ατόμου. Ο σοσιαλισμός αναφέρεται σε αρχές που πρέπει να εφαρμόζουμε, σε στόχους που πρέπει να επιδιώκουμε. Σε κάθε εποχή τα προβλήματα παρουσιάζονται με διαφορετικό τρόπο, τα μέσα που έχουμε στη διάθεσή μας αλλάζουν. Γι'αυτό υπάρχουν και διαφορετικές λύσεις. Τα βασικά κοινωνικά διακυβεύματα, οι αξίες, οι αρχές για τη λύση τους, εμπλουτισμένα με νέες εμπειρίες όμως εξακολουθούν να ισχύουν. Ένα σοσιαλιστικό κόμμα οφείλει να προσαρμόζεται, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν έχει λόγο ύπαρξης.

6. ΕΡΩΤΗΣΗ

Τα σοσιαλιστικά κόμματα της Ευρώπης βρίσκονται όλα σε κρίση. Πώς ερμηνεύεται αυτό το φαινόμενο;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η κρίση είναι ηθική και πολιτισμική. Ορισμένα κόμματα, όπως το ιταλικό για παράδειγμα, συμμετέσχε και πρωτοστάτησε στις εμπεδωμένες διαδικασίες νομής της εξουσίας, χρηματοδότησης μέσω προμηθειών, δωροδοκίες. Η κοινωνία απέρριψε δικαίως αυτές τις διαδικασίες. Ένα σοσιαλιστικό κόμμα πρέπει να είναι προπαντός ηθικό. Σε άλλες χώρες τα σοσιαλιστικά κόμματα έχουν παραμείνει προσκολλημένα σε αρχές και τρόπους δράσης περασμένων δεκαετιών, στη στενή σύνδεση με τα συνδικάτα. Όμως, οι εργάτες είναι όλο και λιγώτεροι, η μεσαία τάξη γίνεται όλο και πολυπληθέστερη. Τα συνδικάτα συρρικνώνονται, ενώ αυξάνεται ο αριθμός των πολιτών που επιδιώκουν κινητικότητα, ελευθερία πρωτοβουλιών, προσωπική διαπραγμάτευση των όρων εργασίας. Ένα όλο και μεγαλύτερο τμήμα της κοινωνίας δεν έχει επαφή με το σοσιαλιστικό χώρο.

7. ΕΡΩΤΗΣΗ

Πρόκειται να συμβεί αυτό και στην Ελλάδα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι πολυσυλλεκτικό κόμμα. Είναι η δύναμή του αλλά και η αδυναμία του ταυτόχρονα. Έχει ισχυρές κοινωνικές ρίζες αλλά τείνει σε συμβιβασμούς που να ικανοποιούν έναν όσο το δυνατόν ευρύτερο μέσο όρο, συμβιβασμούς που οδηγούν στην απραξία. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. πρέπει να διατηρήσει την πολυσυλλεκτική του φυσιογνωμία για να εκφράζει και να κινητοποιεί περισσότερες κοινωνικές ομάδες. Αλλά θα πρέπει να αποφύγει την ισχυρή πίεση των συμβιβασμών απραξίας, στους οποίους οδηγεί η τακτική αποφυγής πολιτικού κόστους και να έχει ένα συνεχώς ανανεούμενο και εφαρμοζόμενο πρόταγμα για μια διαφορετική λειτουργία της κοινωνίας. Τότε μόνο θα συγκρατήσει και θα ομογενοποιήσει τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, στις οποίες απευθύνεται. Η τακτική των συμβιβασμών οδηγεί στην επιταχυνόμενη διαρροή των οπαδών, όταν διαπιστώνουν ότι όλα μένουν τα ίδια.

8. ΕΡΩΤΗΣΗ

Μιλήσατε πριν για ηθική κρίση των κομμάτων στην Ευρώπη. Ανάλογα φαινόμενα δεν υπάρχουν στην Ελλάδα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Υπάρχουν. Εδώ και μερικά χρόνια το θέμα της ηθικής είναι κεντρικό θέμα στην πολιτική διαμάχη στην Ελλάδα. Αιτία; Το πελατειακό σύστημα, η αδιαφανής χρηματοδότηση των κομμάτων, η διαπλοκή οικονομικής και πολιτικής εξουσίας, η σύνδεση των μαζικών μέσων ενημέρωσης με πολύπλευρες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Αλλά και πέρα από όλα αυτά, υπάρχει πρόβλημα που προκύπτει από τις έντονες αναστιστοιχίες μεταξύ εξαγγελιών και πράξεων, από την έλλειψη διαφάνειας και αξιοπιστίας. Το τι θα κάνει ένα κόμμα δεν είναι ξεκάθαρο και δεν είναι βέβαιο ότι θα κάνει αυτό που ισχυρίζεται. Γι'αυτό και υπάρχει ένα έντονο κλίμα δυσπιστίας και αποστροφής των πολιτών από την πολιτική και τα κόμματα. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. έχει χρέος να το καταπολεμήσει με το παράδειγμα που θα δώσει.

9. ΕΡΩΤΗΣΗ

Η κρίση που υπάρχει στις σχέσεις των πολιτών με την πολιτική δεν εκφράζει κάποια συντηρητική αναδίπλωση της κοινωνίας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η αποστροφή και η αδιαφορία, που επιδεικνύουν οι πολίτες απέναντι στην πολιτική, στα κόμματα και στους πολιτικούς δεν εκφράζουν κάποια συντηρητική αναδίπλωση. Αντίθετα, θεωρώ ότι τα φαινόμενα αυτά είναι έκφραση μιας υγιούς αντίδρασης. Στο βαθμό βέβαια που οι πολίτες επιζητούν μια αυθεντική σχέση με την πολιτική, δηλαδή συμμετοχή για να διαμορφώσουν τις συνθήκες ζωής τους. Στο βαθμό επίσης που αποστρέφονται τις πρακτικές πελατειακής διαμεσολάβησης και αντιστέκονται στην χειραγώγηση και στην υποταγή, που συνήθως επιχειρούν οι κομματικοί μηχανισμοί.

Θέλω επίσης να επισημάνω ότι η πολιτική είναι μια καθημερινή κοινωνική δραστηριότητα και παρέμβαση, που συνδέεται ευθέως με τις ανάγκες, τα προβλήματα και τις επιδιώξεις των πολιτών. Γι'αυτό και στο βαθμό, που η πολιτική και τα κόμματα αδυνατούν να δώσουν κάποια λύση στα καθημερινά προβλήματα, είναι φυσικό να διευρύνεται η αντίθεση μιας μεγάλης κατηγορίας πολιτών με την πολιτική.

10. ΕΡΩΤΗΣΗ

Το Συμβούλιο Κορυφής της Κέρκυρας επανέφερε στην επικαιρότητα το θέμα της Συνθήκης του Μάστριχτ. Αποτελεί απειλή για την ανάπτυξή μας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ας διαπιστώσουμε πρώτα απο όλα ότι ανάπτυξη χωρίς σταθερή οικονομία δεν υπάρχει. Στην Ελλάδα είτε δεχόμαστε τους στόχους του Μάαστριχτ είτε όχι, η πρώτη και πιο σημαντική επιδίωξη είναι η σταθεροποίηση, δηλαδή, η δραστική μείωση των ελλειμμάτων και του πληθωρισμού. Βρισκόμαστε πολύ μακριά απο το σημείο εκείνο, που θα μπορούσαμε να εξετάσουμε, αν μας συμφέρει ή όχι η συνέχιση μιάς περιοριστικής πολιτικής, όπως την προβλέπει η Συνθήκη του Μάαστριχτ. Πιστεύω ότι μια οικονομική πολιτική δεν πρέπει να στοχεύει μόνο σε ένα ισχυρό νόμισμα και στην τήρηση ορισμένων δημοσιονομικών κανόνων. Δεν πρέπει να είναι μόνον περιοριστική. Έχει αντίθετα υποχρέωση να καταπολεμά την ανεργία και να προωθεί την ανάπτυξη. Το δημόσιο έλλειμμα, που χρηματοδοτεί επενδύσεις σε μία περίοδο ύφεσης και αυξάνει την απασχόληση, μπορεί να έχει πολλαπλά θετικά αποτελέσματα για το κοινωνικό σύνολο. Επαναλαμβάνω, όμως, με έμφαση ότι η Ελλάδα είναι πάρα πολύ μακριά απο την κατάσταση εκείνη, που θα της επέτρεπε να συζητά ένα τέτοιο θέμα. Το Μάαστριχτ σήμερα δεν είναι απειλή για μάς. Είναι σημείο αναφοράς μίας πορείας που σηματοδοτεί ιστορικά τη μετεξέλιξη της Ευρώπης.

Το Συμβούλιο της Κέρκυρας, θέλω να προσθέσω, ασχολήθηκε και με πολλά άλλα εκτός απο τους μακροοικονομικούς στόχους του Μάαστριχτ, την απασχόληση, την ανταγωνιστικότητα, τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, την κοινωνία της πληροφορίας, τις εξωτερικές σχέσεις, τον ρατσισμό και την ξενοφοβία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν περιορίζεται σε στενά οικονομικά προβλήματα και μόνο.

11. ΕΡΩΤΗΣΗ

Η διεύρυνση της Κοινότητας, που επισημοποιήθηκε στην Κέρκυρα, είναι θετική για την Ελλάδα;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Θετικό για την Ελλάδα είναι ότι διευρύνεται ο κύκλος των μικρών χωρών. Θα υπάρχουν δυνητικά περισσότεροι σύμμαχοι.

Αρνητικό είναι το γεγονός, ότι ο σημερινός τρόπος λειτουργίας της Κοινότητας θα αλλάξει και θα περιοριστούν οι δυνατότητες συμμετοχής και συναπόφασης των μικρών χωρών. Σε μία Κοινότητα δεκαέξη χωρών θα υπάρχουν πολύ περισσότεροι περιορισμοί στην προβολή εθνικών αιτημάτων και θα είναι δύσκολο να παρεμποδίζει μια χώρα αποφάσεις που δεν την συμφέρουν, όπως αυτό συμβαίνει ακόμη σήμερα. Η Ελλάδα θα πρέπει να αναλύσει πολύ καλά τη δυναμική των εξελίξεων και να πιέσει για ρυθμίσεις που θα επιτρέπουν να λαμβάνονται υπόψη οι εθνικές ιδιαιτερότητες, χωρίς να παρεμποδίζονται οι γενικότεροι συμβιβασμοί. Θα πρέπει όμως κυρίως να διαμορφώσει μία ευρωπαϊκή στρατηγική. Τι Ευρώπη θέλουμε; Ποιά τα όριά της; Ποιές συμμαχίες θέλουμε; Πώς κατοχυρώνουμε την συμμετοχή και των κρατών και των λαών;

12. ΕΡΩΤΗΣΗ

Η αδυναμία ορισμού νέου Προέδρου της Κοινότητας δεν υποδηλώνει μια βαθύτερη κρίση;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Νομίζω ότι είναι μία απο τις πολλές παροδικές "κρίσεις" που γνώρισε η Κοινότητα, αποτέλεσμα της αντίθεσης μεταξύ των οπαδών μιας Ευρώπης με κοινά και ισχυρά όργανα και των οπαδών της δημιουργίας μιας ενιαίας αγοράς και μόνο, όπως οι συντηρητικοί στη Μεγάλη Βρετανία. Προσωπικά πιστεύω στα κοινά και ισχυρά όργανα, δομημένα όμως με τρόπο που να περιορίζουν το σημερινό δημοκρατικό έλλειμμα. Ο Ντελόρ είχε προτείνει την εκλογή ενός Προέδρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και δύο Αντιπροέδρων εκ περιτροπής απο μία μεγάλη και μία μικρή χώρα απο το Συμβούλιο Κορυφής κάθε δυόμιση χρόνια. Με τον τρόπο αυτό θα υπήρχε όχι μόνο μία προσωποποίηση της ευρωπαϊκής εξουσίας, αλλά κυρίως μονιμότερη εκπροσώπηση και συνέχεια στα θέματα εξωτερικής πολιτικής. Είναι μία καλή λύση για τη σημερινή κατάσταση.

13. ΕΡΩΤΗΣΗ

Ο χρόνος που έρχεται θα είναι χρόνος πολιτικών εξελίξεων, δημοτικές εκλογές, προεδρική εκλογή. Εσείς που βλέπετε, ότι θα βρισκόμαστε το επόμενο καλοκαίρι;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Στην ελληνική πολιτική ζωή βρίσκεται σε εξέλιξη η αντιπαράθεση ανάμεσα στις δυνάμεις της κλειστής και της ανοιχτής κοινωνίας. Οι πρώτες είναι οι συντηρητικές δυνάμεις με μανδύα είτε προοδευτικό, είτε νοεφιλελεύθερο. Θέλουν να διατηρήσουν μηχανισμούς εξουσίας, κατεστημένες πρακτικές, κατανομές εισοδημάτων και πλούτου, νοοτροπίες παραδοσιακές.

Συμπεριλαμβάνουν όσους υπερασπίζονται συντεχνησκά συμφέροντα, παραοικονομούν, παρανομούν με σύστημα, θεωρούν κάθε "κεκτημένο" ως μή συζητήσιμο, αλλά και εκείνους που διαχειρίζονται τους κομματικούς και κρατικούς μηχανισμούς ή τα συστήματα πληροφόρησης για να αναπαράγουν και να ενδυναμώνουν εξουσία. Οι οπαδοί της ανοικτής κοινωνίας αντίθετα βλέπουν ότι η χώρα χρειάζεται προσαρμογή, εκσυγχρονισμό, ένταξη στο διεθνές πλαίσιο, νέους τρόπους οργάνωσης και δράσης που καταργούν πολλές απο τις παραδοσιακές συμπεριφορές.

Η νοοτροπία της κλειστής κοινωνίας οδηγεί σε μια πολιτική που περιορίζεται σε διαχείριση κρίσεων και συμβιβασμούς συμφερόντων με στόχο τη διατήρηση της εξουσίας. Η πολιτική για όσους επιδιώκουν μια ανοιχτή κοινωνία έχει κοινωνικό περιεχόμενο, κοινωνικούς στόχους και αποσκοπεί στην κοινωνική μεταβολή.

Οι πολιτικές συγκρούσεις σύμφωνα με την κυρίαρχη πρακτική - πρακτική κλειστής κοινωνίας- έχουν τακτικό μόνο περιεχόμενο, είναι συγκρούσεις προσώπων, αφορούν την κατάκτηση θέσεων, την κατανομή παροχών, την επικράτηση παρεών. Οι πολιτικές συγκρούσεις έχουν όμως και στρατηγική διάσταση. Οδηγούν σε συντηρήσεις που περιθωριοποιούν τη χώρα ή σε αλλαγές που εξασφαλίζουν την κοινωνική δυναμική.

Του χρόνου θα βρισκόμαστε σε μεγαλύτερες ακόμη οικονομικές και κοινωνικές δυσκολίες αν πολιτικά κυριαρχήσει η τάση διαχείρισης των αντιπαραθέσεων με στόχο την διασφάλιση και αναπαραγωγή εξουσιών, αν κυριαρχήσει η κλειστή κοινωνία. Θα έχουμε κάνει ένα βήμα για μια ισχυρή Ελλάδα με προοπτική, αν επικρατήσουν οι δυνάμεις της ανοικτής κοινωνίας.